

אמוסלמי באיזוהיה. אחרי
שהמוסלמים השתלטו על רוב חלקי
הודו הם נאלצו לנהוג בסובלנות בדתות
שנתפשו בעיניהם כעבודת אלילים
← סבכת אבן במסגד באחמדאבאד

שניים אוחזין

המקדש ההינדואי שהיה בעבר באיודהיה שבצפון־מערב הודו הוחרב על ידי המוסלמים והפך למסגד, וזה הוחרב בתורו על ידי ההינדואים והיה לאתר מריבה. יותרם יעקבסון נסע לשם והוא מספר על קנאות דתית, על דעות קדומות ועל שורשי הסכסוך ארוך השנים בין מאמיני דת מוחמד לסוגדים לאל ראמה

כתב וצילם: יותרם יעקבסון

א נזירים הִינדואים בתחנת הרכבת באיודהיה. הסימן על מצחם מצביע על כך שהם סוגדים לווישנו, אחד משלושת האלים החשובים בהינדואיזם, שהאל ראמה נחשב לגלגול שלו

"לאן אתה נוסע?" שאל אותי נהג הריקשה שהסיע אותי לתחנת הרכבת של דלהי. "איודהיה", עניתי כשאני נוקב בשמה של העיירה המרוחקת, הנמצאת במדינת אוטר פרדש שבצפון הודו. מיד פתח הנהג בשיחה תיאולוגית, שדמתה יותר לדרשה, ונראה שיותר משרצה להקשיב – רצה להשמיע. "המוסלמים בהודו הם הבעיה!", פסק. "הם מאמינים רק באלוהים שלהם. אני מאמין בקרישנה", אמר והצביע על האיקונה הצבעונית שעוטרה את חזית הריקשה ועל כתובות המהללות את שם האל שפיזר בתוך הרכב. "אני מאמין בקרישנה, בראמה ובישו", אמר שוב, והצטלב. "ישו הוא לגלול מאוחר של קרישנה", הבהיר את משנתו והוסיף, "הינדואים ונוצרים לא אוכלים בשר בקר. המוסלמים – כן!", הוא העווה את פניו בגועל. "גם נוצרים אוכלים בשר בקר. האמן לי, אני בא מארצו של ישו", עניתי לו כשנפרדתי ממנו בתחנת הרכבת והוא נותר המום.

איודהיה (Ayodhya), על פי המסורת ההינדואית, היא מקום הולדתו של ראמה (Rama), האל שבו דבקים נהג הריקשה ומיליונים רבים אחרים. ראמה נחשב לגלגול של האל וישנו – אחד משלושת האלים החשובים ביותר בהינדואיזם, ובשל הפופולריות העצומה שלו הפך שמו למילה נרדפת לאל, כל אל. המילים האחרונות המיוחסות לגנדהי, לאחר שגורה, הן "ג'אי ראם" (Jai Ram), שפירושו "יחי האל". עלי לותיו של ראמה מתוארות באפוס הראמאיאנה, שבו מסופר כיצד נושל ראמה מכס השלטון בתחבולות ובחר לוותר עליו, כיצד יצא לגלות מרצון עם אשתו סיטה ועם אחיו הנאמן לקשמנה. במהלך הגלות נחטפה סיטה על ידי רוואנה, שליט סרי לנקה. ראמה יצא מיד לחפשה ובתום מסע רב תלאות השיבה אל חיקו ואף שב למשול בעירו איודהיה.

באתר באיודהיה, שבו על פי המסורת נולד ראמה, ניצב בעבר ככל הנראה מקדש הינדואי, אך הוא הורחב בשנת 1528 על ידי מוסלמים. האירוע התרחש במקביל להתחזקותו של באבור, מייסד השושלת המוגולית (Mughal), שהיתה השלטון המוסלמי החזק ביותר ששלט אי פעם בהודו, ועל חורבותיו של המקדש הוקם מסגד באברי (Babri), הקרוי על שם השליט. עד שנות ה-40 של המאה ה-20 נקרא המקום מסגד ג'נמסטן (Masjid-i Janmasthan), "מסגד מקום הלידה", או בפשטות ג'נמבהומי (Janmabhoomi), "מקום הלידה" – שילוב מעניין, ואולי בלתי אפשרי, בין שתי הדתות. דרך סיפורו של האתר אפשר להבין משהו מיחסיהם של הינדואים ומוסלמים בתת-היבשת ההודית.

התנגשות בלתי נמנעת

אל הסבך הזה של יחסי הינדואים-מוסלמים בהודו נזרקתי בחוויה חדה ומטלטלת. בפברואר 2002 הגעתי לעיר אחמדאבאד (Ahmedabad), בירת גוג'ראט (Gujarat) שבמערב הודו. השתכנתי במלון דרכים מעופש מול תחנת הרכבת, ומיד לאחר שהתמקמתי בחדר נשמעו מהרחוב צעקות. הבטתי מהחלון וראיתי המון אדם מסתער בסכינים שלופות ובאלות על כל מי שהיה לבוש כמוסלמי. לנגד עיני נשחטו אנשים וההמון המשולהב רמס את הגופות המדממות והמשיך הלאה, מכלה זעמו גם בדוכנים ובחנויות שנבזזו ומעלה מכוניות באש.

הפרעות האלה פרצו לאחר שמוסלמים קיצוניים, שביקשו לשלהב את הרוחות ולפעול למען זכויותיהם באתר ובהודו בכלל, עצרו בגודהרה (Godhra) רכבת שעשתה את דרכה מאיודהיה. הרכבת היתה עמוסה בעולי רגל ששבו מטקס שבו נועדו חברי "מפלגת העם ההודי" (BJP), מפלגה הינדואית ימנית, ואנשי ארגונים אחרים, והחליטו להניח אבן פינה למקדש ראמה באיודהיה. התוקפים השליכו לתוך אחד הקרונות בקבוקי תבערה, הרגו 58 מנרסעיו וגרמו להרס רב. האלימות התלקחה ושטפה את צפון הודו. באזורים נרחבים הכריז הצבא על מצב חירום ועוצר מלא הוטל עליהם למשך כמה חודשים. המספרים הרשמיים עמדו על 790 הרוגים מוסלמים, 254 הרוגים הינדואים ו-2,548 פצועים. 223 נעדרים הוכרזו מאז כמתים. המספרים הלא-רשמיים גדולים יותר.

המראות הקשים באחמדאבאד עוררו אותי לחפש תשובות. איך זה קרה? אילו זרעי פורענות טמונים בהיסטוריה של בני שתי הדתות הללו שהתנגשות כזאת יכלה להתפרץ בשל בנייתו של מקדש אחד, או מסגד אחד?

היחסים בין הינדואים למוסלמים בהודו החלו בפלישות מוסלמיות ככל הנראה מהמאה ה-9 לספירה, אבל עד סוף המאה ה-12 העניין היחיד שהיה להם בארץ הזאת היה מעט סחר ימי לאורך

"אני מאמין בקרישנה, בראמה ובישו", אמר הנהג והצטלב. "ישו הוא גלגול מאוחר של קרישנה", הבהיר את משנתו והוסיף, "הינדואים ונוצרים לא אוכלים בשר בקר. המוסלמים - כן!", הוא העווה פניו בגועל

ולמרות ההשפעות, ההתנגשות החזיתית בין מאמיני הדת הדוגלת באלוהות אחת, מופשטת, אלוהות שאינה דבקה בחומר בשום צורה, ובין מאמיני דת אחרת, שבה לאלוהות פנים ומופעים שונים ומשונים ושעל פי אמונתם אחד הדברים האהובים ביותר על האלים הוא התגלמותם בחומר - ההתנגשות הזאת היתה בלתי נמנעת. "הפרימיטיביים האלה סוגדים לאיבר מין! אתה יכול להעלות על הדעת תועבה כזאת?", שאל אותי מוסלמי שישב לצדי בניסיעת אוטובוס ממושכת בהתייחסו לפולחן הלינגם (Lingam) הרווח בהינדואיזם, כשהוא מבטא פער דתי-תרבותי שאולי אין דרך לגשר עליו.

פסלים במסגד

מסוף המאה ה-12 ועד השתלטות הבריטים על הודו במאה ה-19 נשמר ברוב הודו רצף של שלטון אסלאמי, אבל יחסם של השליטים המוסלמים אל ההינדואים ידע עליות ומורדות. כל אימת שבהודו שלטו מנהיגים מוסלמים קיצוניים, הם הכבידו ידם על ההינדואים ובני שאר הדתות המקומיות, הצרו צעדיהם ופגעו קשות, לעתים באופן בלתי הפיך, באתרי קודשם. אחד המנהיגים הידועים ביותר בהקשר הזה הוא אורנגזב, בנו של בונה הטאג' מהאל שאה ג'האן. בתקופתו של אורנגזב, שעלה לשלטון אחרי אביו הפלורליסטי בשנת 1658, נגזרו חוקים מגבילים על ההינדואים, כמו גם על מאמיני הג'יין והבודהיזם, והוחרבו מקדשים חשובים.

הינדואים ומוסלמים עדיין התגוררו במקומות רבים בהודו בשכונות ובאחוזה, עבדו יחד ולעתים אף התפללו זה לצד זה. גם באיודהיה נהגו ההינדואים וגם מוסלמים להשתמש במבנה המקודש לצורכי תפילה אלה לצד אלה, אבל בשנת 1855 הקימו מוסלמים סביב המסגד חומה גדולה שהפקיעה את אפשרות התפילה מההינדואים. ההינדואים לא ויתרו, הקימו במה קטנה מול הכניסה למתחם והציבו עליה צלמים של ראמה וסיטה. תחת השלטון הבריטי, שכונה הראג' הבריטי, נעשו על ידם כמה ניסיונות משפ-

החוף המערבי ומסעות ביזה יבשתיים. במאה ה-12 הם התיישבו בה - והפעם כדי להישאר. קוטב אדין אייבק, שהיה מפקד צבא ומאוחר יותר שליט עצמאי, כבש אזורים בפנג'ב (Punjab) והתקדם הלאה בתוככי הודו, אל אג'מר (Ajmer) ודלהי (Delhi). בדלהי הקים אייבק את המסגד הראשון בהודו, קוות אל-אסלאם (Quwat Al-Islam), "עוצמת האסל-אם". המסגד נבנה באתר שניצב בו קודם לכן מקדש הינדואי גדול, וכדי לבנותו פורקו עוד עשרות מקדשים אחרים. כתובת שנמצאה באתר מהווה עדות למעשה, ועד היום אפשר להבחין באבנים וקורות שנלקחו מהמקדשים ובתגליפי דמויות הינדואיים, שחרף איסורם באסלאם כמעט שלא שויפו.

בספרו "הרצאות על האסלאם" קבע חוקר האסל-לאם יצחק יהודה גולדציהר (1850-1921) מפורשות כי הודו היא "מקום יחיד ומיוחד בתולדות האסל-אם". להבדיל מהתנהלות המוסלמים במסעות השוד והביזה הראשונים, מרגע שכוננו שלטון בהודו השתנו פני הדברים. "בתוך תוכה של הודו, שעה ששלט בה האסלאם, השתמרו צורות הדת העתיקות במקורותן עד היום הזה [...] בשום ארץ לא נאלץ האסלאם לנהוג מידת סובלנות כזאת כלפי פולחנות אחרים", כותב גולדציהר. יחסי הגודל בין האוכי לוסיות הכריחו את השליטים המוסלמים להעניק לדתות שנתפשו בעיניהם כעובדות אלילים מעמד של "אהל אדימה", בני חסות, מעמד שבמקומות אחרים היה שמור רק לעמי הספר - היהודים, הנוצרים והזורואסטורים. לא זו בלבד שהאסלאם אפשר את קיומן של האמונות והמסורות המקומיות, אלא הוא גם הושפע מהן, וכך מושגי יסוד אסלאמיים לבשו בהודו צורה חדשה. במקומות סגידה מסוימים נוצרה ממש מזיגה אסלאמית-הינדואית שבאה לידי ביטוי בגינוני פולחן, בהלכי מחשבה ובביטויים אדריכליים ואמנותיים. הטאג' מהאל, למשל, הוא מבנה קבר מוסלמי שמשולבים בו מוטיבים הינדואיים, כמו מיקום הקבר בצפון המתחם וכמו הכיפות שנבנו בצורה בצלית (ראו מסע אחר 206).

↑ המודל למקדש ראמה שההינדואים מבקשים להקים באתר המריבה באיודהיה
 א סתני אבן באיודהיה שוקדים על הכנת האבנים למקדש ראמה המתוכנן
 א פולחן לינגם הינדואי שבו סוגדים לאיבר מין זכרי
 → כפות רגליים חרותות בשיש במקדש קנאק בהוון באיודהיה, המסמלות את המקום שבו לאמונתם של ההינדואים עמד פעם האל ראמה

מי בשלטון?

עד לשלטון הראג' של הבריטים, לא היתה תת־היבשת ההודית מאוחדת תחת שלטון אחד, אבל יש כמה אבני דרך משמעותיות בתולדות השליטים שלה:

■ המאה ה־4 לפנה״ס

השליט ההינדואי צ'נדרגופטה מאוריה מייסד את השושלת המאוריית.

■ המאה ה־3 לפנה״ס

אשוקה, נכדו של צ'נדרגופטה מאוריה, עולה לשלטון והופך את הבודהיזם לדת מדינה.

■ המאה ה־5 לספירה

שושלת גופטה משתלטת על רוב שטחי צפון הודו ומביאה לפריחה תרבותית, דתית וכלכלית.

■ המאה ה־12 תחילת

הכיבוש המוסלמי והשתלטות על רוב שטחה של תת־היבשת.

■ המאה ה־16 עליית

השושלת המוגולית, החשובה ביותר בשושלות המוסלמיות ששלטו בהודו.

■ המאה ה־17 ״חברת

הודו המזרחית הבריטית״ נאחזת בהודו לצורכי מסחר.

■ המאה ה־19 הבריטים

מייסדים את הראג' הבריטי ושולטים בכל הודו.

■ 1947 הודו זוכה

בעצמאות. ברוב שנותיה של הודו העצמאית שולטת מפלגת הקונגרס התומכת במדינת כל אזרחיה. מצעה הדתי של המפלגה הוא פלורליסטי, וחברים בה הינדואים ומוסלמים.

האוסר על שחיטת פרה. התנועה גם דרשה להקים מחדש מקדשים שהוחרבו ובמקומם הוקם מסגד – מקום לידתו של קרישנה במטהורה (Mathura), מקדש וישוונאטה בוורנאסי (Varanasi) וגם אותו מקדש ראמה שניצב בעבר באיודהיה. באותם ימים מסגד באברי באיודהיה, שמצבו היה רעוע, לא היה כלל בשימוש – לא של הינדואים ולא של מוסלמים. בשנת 1992 חנתה קבוצה גדולה של פעילי תנועות הינדואיות ליד המסגד באיודהיה ובמבצע מתוכנן היטב החריבה את מסגד באברי.

לאחר הרס המסגד פשטו הפעילים ברחבי העיירה ופרעו בתושביה המוסלמים, ומשם האש התלקחה והתפשטה לכל צפון הודו. מספר ההרוגים בפרעות נאמד ב־900, שני שלישים מהם מוסלמים. גל הפרעות שטף גם את הכרך מומבאי (Mumbai), ובעקבותיו נעשו בעיר חילופי אוכלוסין כה גדולים עד שהמבנה הדמוגרפי העירוני השתנה לחלוטין: שכונות מעורבות הפכו עתה לשכונות הינדואיות או מוסלמיות. סביב הפרעות הללו מתחוללת עליית הסרט ״נער החידות ממומבאי״, אף כי רבים מהצופים לא הבינו שהמרצחים בסרט הם הינדואים דווקא וכי גיבורי הסרט הם ילדים מוסלמים.

הפרעות לא פרצו כך סתם. בשנת 1992 נעשו שינויים מרחיקי לכת בכלכלה ההודית. החוק האוסר על ייבוא סחורות רבות לטובת חיזוק המשק האר־טרכי, שהיה קיים מאז ימיו של גנדהי, בוטל. רבבות נפגעו מהשינוי בעוד אילי הון התעשרו. הממשלה ידעה היטב לאן לנתב את התסכול. ״כל עוד מקום הולדתו של ראמה לא נגאל ומסגד ניצב על חורבן־תיו, כיצד תבוא עלינו ברכת האלים?״, שאלו למשל אנשי מפלגת BJP הינדואית ושיסו את ההמונים במבנה הנטוש ובשכניהם המוסלמים.

טיים להקים מחדש את המקדש, אך ניסיונות אלה לא צלחו. בשנת 1949, כשלהודו כבר היתה עצמאות ולאחר שהדרך החוקית כשלה, הוצבו באישון לילה צלמי האלים בתוך המסגד עצמו. למחרת ניסו קנאים הינדואים לערוך לפנייה פוג'ת בוקר, טקס שבו מחלים את פני האלים, אך כוחות הביטחון סילקו את הצלמים ופיזרו את ההתקהלות.

עוד בזמן שלטון הבריטים היסודות הלאומיים בהודו הלכו והתחזקו, והמתחות בין בני שתי הדתות הביאה את הפרלמנט בהודו לחלק את שטחי הראג' הבריטי לאזור מוסלמי (פקיסטן ופקיסטן המזרחית, שלימים הפכה לבנגלדש העצמאית) ול־הודו עצמה. בעקבות תוכנית החלוקה התרחשו חילופי אוכלוסייה ספונטניים המוניים – רבבות הינדואים נהרו מאזורים מוסלמיים להודו, ומוסלמים עשו את דרכם מהודו אל האזורים המוסלמיים. חילופי האוכלוסייה היו מלווים בביזה ובאלימות משני הצדדים, וגם הם לא פתרו את הקונפליקט: אחרי החילופים נותרו בהודו מוסלמים, והיום הם כ־16 אחוז מהאוכלוסייה – כ־165 מיליון נפש. נתון זה הופך את הודו למדינה המוסלמית השלישית בגודלה בעולם אחרי אינדונזיה ופקיסטן. חלקם של המוסלמים בהודו המודרנית חייב את המדינאים להתייחס אליהם בצורה יוצאת דופן, הן מבחינה משפטית והן בטובות הנאה שונות שאותן העניקו בתקווה לקבל תמיכה קואליציונית.

אחרי שהודו זכתה לעצמאותה הלכה והתחזקה בה תנועה שנקראה ״המועצה ההינדואית העולמית״ (VHP – Vishva Hindu Parishad), שלחמה על הפיכתה של הודו למדינה ששולטים בה חוקי הדת ההינדואיים. התנועה זכתה לאהדה הולכת וגוברת בעקבות הישגיה בנוגע לחקיקת חוק

"אם אתה שואל
אותי, הכל
פוליטיקה",
פסק באוזני אחד
מהחיילים. "גם
המהומות ב־1992
הוצתו על ידי
הפוליטיקאים, לא
על ידי האנשים"

↑ החייל המוסלמי
שמאבט את
אתר הבנייה של
המקדש ההינדואי

המקדש החשוב ביותר הוא זה שבלב

13 שעות אחרי שעליתי על הרכבת בדלהי ירדתי באיודהיה, בתחנה שכוחת אל. לאורך הרציף ישבו מעט עולי רגל ומקומיים. נזירים סגפנים, שמצחם משוח בסמליו האנכיים של וישנו, היו שרועים על הקרקע לצדם של כלבים מוכי חולי. פרות התהלכו בעצלתיים, הטילו שתן וגללים, ועשרות קופים נועזים זיזו התרוצצו בכל מקום וניסו לחטוף מידי היורדים מהרכבת כל מה שנראה להם כמכיל אוכל. התחנה לא העידה על חשיבות המקום למיליוני מאמינים הדבקים בראמה ובבירתו המיתולוגית.

איודהיה השתרעה מעבר לתחנה. רחוב אחד, עקלקל ומאובק, הוליך אל לבה ואני פסעתי בו. הרחוב מלוכלך, אין בו מבנים מהודרים והדלות שלטת בו, אך הקדושה נמצאת בכל מקום. ליד נהר סרג'ו (Sarju) הזורם בשוליה הצפוניים של העיירה חזיתי בברהמין שערך טקס ברכה לעולה רגל כשאיטו משמשת בקודש פרה לבנה שהמאמין הונחה לאחוז בזנבה. כמה נזירים הסתופפו יחדיו, נערכים ללינת לילה סביב מדורה עשנה. קופים נמצאו בכל אשר הלכתי. הם התנהגו כשליטיה הבלתי מעוררים של העיירה, אולי בזכות חסותו של הנומאן, הקוף הפלאי, הידוע בנאמנותו המוחלטת לראמה. מקדשו הראשי, הנומאנגרהי (Hanumangarhi), ניצב במ־רומי מצודה מוסלמית בלב העיירה.

חלפתי על פני מקדש קנאק בהוון (Kanak Bhavan) שבו נשקו המאמינים לכפות רגליים מגור לפות בשיש, המציינות באופן סמלי את המקום שבו לפי אמונתם עמד פעם האל ראמה. אחר כך עברתי ליד מסגד קדום בלב העיירה הנעול על מנעול ובריח ולצדו מתחם של קבר שיח' ומסגד מודרני. נשים לבושות שחור וגברים חבושי כיפה לבנה באו בשער־

ריו, נושאים בידיהם מחרוזות פרחים לכבד בהן את הנפטר המיוחס. מוסלמים והינדואים שוב חיים זה לצד זה בעיירה. אחוות רעים או שקט זמני? לעת ערב פסעתי בסמטאות האפלות, סר הצדה מפני קופים ששעטו מולי, מתהלך בין בתים שניכר כי ידעו ימים יפים יותר והיום תעלות ביוב פתוחות לוחכות את כותליהם המתפוררים, אך מתוכם עלו גילויי דבקות דתית עצומה. מכל בית וחצר בקעו צלילי שירה, לעתים מלווה בתופים, מצלתיים ופע־

↑ עמודים במסגד
קוות אל־אסלאם
ג ילד מוסלמי. עלילת
הסרט "נער החידות
ממומבאי" מתרחשת סביב
המהומות שפרצו במומבאי
ב־1992, אך צופים רבים
לא הבינו שהמרצחים
בסרט הם הינדואים וכי
הילדים מוסלמים
ג מוסלמים בשוק
באיודהיה. יחסי
ההינדואים והמוסלמים
ידעו עליות ומורדות

↑ נזיר הינדואי באיודהיה

↑ הקברים של מייסדי העיר אחמדאבאד

"הפרימיטיבים האלה סוגדים לאיבר מין! אתה יכול להעלות על הדעת תועבה כזאת?," שאל אותי מוסלמי בהתייחסו לפולחן הלינגם, הרווח בהינדואיזם, כשהוא מבטא פער דתי-תרבותי שאולי אין דרך לגשר עליו

"משטרה חשאית", אמר לי בסמכותיות. שוטר חמוש שניצב בסמוך לנקודה שבה מפקידים חפצים למשמרת אמר לי בשקט, "לא כך צריך להיראות אתר קדוש כל כך. הממשלה היתה צריכה להשקיע ולעשות את המקום הזה ראוי".

בשולי העיירה נמצא אתר שבו עמלים ארגוני הימין ההינדואי על הכנת חלקי מקדש ראמה המ- חודש שאותו הם מתכוונים להקים בג'נמבהומי, על חורבות מסגד באברי. בביקורי הקודם, לפני כמה שנים, שקדו עשרות סתתי אבן על גילוף עמודים, כותרות ופסלים. בינתיים הושלמה מלאכתם והחל- קים ערומים בערמות גדולות, מתכסים אבק ומעלים חזיונות. עולי רגל מגיעים למקום טיפין-טיפין מכל קצות תת-היבשת. בכמה מהם אוחות התרגשות גדולה והם ממששים בידיים רועדות את האבנים הקרות ומנשקים אותן. בלב האתר יש תצוגה קטנה של תמונות של הרס המסגד, ציורים מהראמאיאנה, האפוס ההינדואי, ותצלומים של הרוגים ההינדואים בפרעות. באולם גדול הניצב בסמוך נמצא מודל של המקדש שעתיד לקום.

מחוץ למתחם עומדים כמה חיילים חמושים. "אם אתה שואל אותי, הכל פוליטיקה", פסק באוזני אחד מהם. "גם את המהומות ב-1992 הציטו הפו- ליטיקאים, לא האנשים ברחוב. העשירים, שיכלו לייבא סחורה, התעשרו, והעניים איבדו את משרו- תיהם. הפוליטיקאים הפנו את המרמור ואת הכעס לכיוונים אחרים. במדינה דתית כל כך תמיד אפשר לרתום את ההמונים בשם האמונה". שמו המוסלמי של החייל משך את תשומת לבי, ושאלתי אותו מה הוא עושה באיודהיה, באתר המסגד שהוחרב. "מוזר לך שאני כמוסלמי שומר על אתר הבנייה ההינדואי? אני בסך הכל עושה את עבודתי", אמר.

בשנים האחרונות שקט באיודהיה, וגם באחמד- אבאד. באיודהיה רובצות אבני המקדש המסותתות, ממתניות בתמימות. באחמדאבאד קורא המואזין לתפילה במאות מסגדיה על רקע הפעמונים המצל- צלים במקדשיה הרבים. החיים ממשיכים במסלולם, אבל באוויר מרחפת השאלה התמידית, מה יהיה המשבר הבא שיוביל את בני תת-היבשת לפרוע אלה באלה בקנאות רוויית אימה. ©

מונים. מלמול מנטרות הסתגן מבעד לחלונות ועמו ניחוח קטורת. בכל אחד מהבתים הללו, המשמשים ברובם גם מעונות לעולי רגל, הצטופפו מאמינים מול פסלי האלים ומאחורי כוהן שערך את הטקס שבו משכיבים את האלים לישון. בבתים אחרים, באין מאמינים נוספים, ביצע הכוהן את הטקס לבדו, אוחז בידו מנורת חמאה שמטילה הבזקי אור.

כשהתמהמהתי בפתח של אחד ההיכלות הק- טנים הוזמנתי להצטרף לארטי, טקס הקרבת אש ומנחות אחרות לאלים. בתום הטקס ניסיתי לגרוו את הכוהן לשיחה על היחסים עם המוסלמים בע- זרת שאלה על אתר המקדש-מסגד ההרוס. "מהו המקדש הכי חשוב באיודהיה?," שאלתי. הכוהן, שרעמת שיער שחור הקיפה את ראשו, חיך ואמר בנועם, "המקדש החשוב ביותר הוא זה שבלב". זה לא מנע ממנו למנות באוזני רבים ממקדשי העיירה שאת כולם, אחד לאחד, המליץ שאפקוד.

לא כך צריך להיראות אתר קדוש

אבל לפני שאבקר במקדשים אני פונה למקום האחד שבשבילו הגעתי לאיודהיה – אל ג'נמבהומי, אתר המריבה שבו ניצב לפני מסגד באברי ולפניו מקדש הינדואי. נתיב מתפתל וברור מוליך אליו. את הדרך מתווים דוכנים לממכר ממתקים, המוצעים כמנחה לאלים, חנויות לתשמישי קדושה שמכמה מהן בוקעת מוזיקה דתית קולנית, לעתים בליווי סרטון המוקרן על מסך מרצד, וצלמי אלים שהוצבו שם בשנים האחרונות. ככל שמתקרבים לאתר עצמו מתרבים גם כוחות הביטחון וסידורי האבטחה.

אני מביט במה שנותר שם היום. לא הרבה. על במה קטנה בלב גל החורבות הטובל בעשב שצומח בלי שאף פרה תלחך אותו ניצבים צלמיהם של ראמה וסיטה, והמבקרים צופים בהם מבעד לאשנב צר. כדי לחלות את פניהם של האל ואשתו יש להפ- קיד בדלפק מסודר כל חפץ שהוא, אפילו עט, לעבור בדיקה ביטחונית קפדנית ולהלך דרך מבוכ צר ומ- פותל, סגור בסורגים מכל עבר. החשדנות כלפי זרים בודדים הפוקדים את המקום גדולה במיוחד. אדם בלבוש אזרחי ניגש אלי, ביקש את דרכוני והתיר לי להיכנס רק אחרי תחקיר מקיף ועם ליווי צמוד.

יֹתָם יַעֲקֹבֶסוֹן – מורה דרך בארץ ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה. מלמד ומרצה במוסדות שונים, כותב ומצלם. חבר מערכת מסע אחר Yotam.jac@gmail.com